

"גם לנשמה מגיע אוכל"

הלות לחשה חידוים ואקטואליה לפי סדר פרשיות השבוע

פרשת וישב חנוכה שנת תשפ"ד

גיליון מספר 406

1. עד איזה גיל צריך להשקיע בחינוך הילדים? הוכח מפרשת השבוע!
2. מי הרג את עשיו – חושים בן דן, יעקב אבינו, או יהודה? הוכח מפרשת השבוע!
3. אדם שהזמין כרטיס טיסה, וחלם שאביו בא אליו והזהירו שלא לנסוע האם צריך להקשיב לחלום או לא? הוכח מפרשת השבוע!
4. כאשר יש לאדם ילד שהוא חשוב יותר משאר הבנים האם מותר לתת לו יותר משאר הבנים? הוכח מפרשת השבוע!
5. איזה היתר היה לשבטים להרוג נפש מישראל והרי הם יעברו על רצח?
6. אדם שבא בחלום למישהו ואמר לו שהוא הבן שלו ושיאמר עליו קדיש האם צריך לחשוש מזה? הוכח מפרשת השבוע!
7. מדוע סיפר יוסף לאחיו את החלומות שחלם מגדולתו לאחיו הרי זה רק הוסיף קינאה ושנאה?
8. איך קבע יעקב שיוסף מת משום שהכיר את בגדיו והרי קימ"ל דאין קובעים על אדם שמת על פי בגדיו?
9. מדוע רצו אחי יוסף להרוג אותו כולם יחדיו ובכת אחת?
10. אבלים שיושבים שבעה האם יש להם חיוב ללכת ולנחם אבלים אחרים? הוכח מפרשת השבוע!
11. האם יש ענין לעשות יום טוב ביום ההולדת?

ימי החנוכה

1. האם אומרים בימי החנוכה "חג שמח"?
2. מדוע לא קבעו חכמים באותה השנה שאירע הנס את ימי חנוכה ליום טוב אלא רק לשנה אחרת?
3. איך היה מותר לחכמים לתקן את חג החנוכה הרי יש איסור בל תוסיף?
4. מדוע קטן שהגיע לחינוך יכול להוציא אחרים במצות נר חנוכה ובמגילה אינו יכול?
5. האם יש ענין שלא לאכול בחצי שעה הראשונה שהנרות דולקות?
6. אכסנאי שמתתף בפרוטה והנרות גרם לשריפה האם צריך להשתתף בהוצאות של הנזקים?
7. איך מותר לומר הנרות הללו אחר שהדליק הנר הראשון לפני שגמר להדליק כל הנרות הרי זה הפסק?
8. האם ישנה קדושה בנרות חנוכה?
9. מדוע אין מדליקים נר חנוכה בחוץ מפני הסכנה הרי בשעת השמד צריכים למסור את הנפש אף על מצוה דרבנן?
10. במוצאי שבת חנוכה מה צריך לעשות קודם הבדלה או הדלקת נר חנוכה?
11. נהג מונית שקיבל הזמנה לנסיעה מיד לאחר שהדליק נרות חנוכה, האם יכול לכבותם?
12. חידה: מתי מותר להדליק נר חנוכה רק בשמן שאינו ראוי לאכילה?

אחינו כל בית ישראל הנתונים בצרה ובשבביה העומדים בין פים ובין
בבבשה המקום ירחם עליהם ויוציאם מצרה לרוחה ומאפלה לאורה
ומשעבוד לגאולה השתא בעגלא ובזמן קריב ונאמר אמן

"ונתתי להם בביתו ובחומותיו יד ושם טוב מבנים ומבנות שם עולם אתן לו אשר לא יכרת"
דברי התורה והלימוד בעלון זה עוקדשים השבוע לזכר ולעילוי נשמת

מר יחיא קרואני בן יוסף ז"ל

יהי רצון שיעמוד בתפילה לפני בורא עולם על כל בני משפחתו הנכבדה
ועל כלל עם ישראל לגאולה קרובה בחסד וברחמים אמן

עלון זה יוצא לאור בס"ד ע"י בית המדרש "בית - יוסף"

לע"נ רבי יוסף ב"ר יצחק ז"ל ויצמן

רחוב קרית יערים 32 גבעת זאב

1. עד איזה גיל צריך להשקיע בחינוך הילדים? הוכח מפרשת השבוע!

מאחר ויש לנער מנהיג (יצר הטוב), יש לאפשר לו להנהיג את עצמו בכוחות עצמו ומכח הבחירה שיש לו. ואף שהוא ילד מסכן, הרי הוא חכם, ולכן אין צורך בהנהגה נוספת.

כמו כן, אם אין מאפשרים לו להתמודד לבד וממשיכים לחנכו לאחר שגדל, לא יסגל לעצמו את כח ההכרעה וקבלת האחריות על עצמו ומעשיו, והכרעותיו והחלטותיו לא תהיינה החלטיות.

הסבר נוסף: כשם שהעץ בעודו קטן ניתן ליישרו ולהטותו לכל צד, מה- שאין-כן כשנעשה גדול. ומי שינסה בכל זאת ליישרו עלול לשוברו, כך האדם, בעודו צעיר לימים (קטן) ניתן להטותו להיטיב את דרכיו, אך לאחר שהגדיל, קשה ליישרו ולכוון את דרכו, וניסיון כושל עלול אף לשוברו...!

מו"ר רבי משה פיינשטיין זצ"ל בספרו דרש משה כתב: נראה דודאי רוצה השי"ת בשלות צדיקים, שהנאה להן והנאה לעולם ומי שני לצדיקים דאכלי תרי עלמא, הוריות (דף י ע"ב) אלא שהכוונה לעניין החינוך והלימוד לבנים, שיעקב חשב שאינו צריך שוב לדאוג עבור חינוך בניו שהם כולם בחירי ה' וצדיקי עולם שהקב"ה משתבח בהם. וקפצה עליו רוגזו של יוסף, שמזה חזינן שלעולם אף בבנים היותר גדולים בעולם וביותר צדיקים צריך האב שלא להסיח דעתו מהם ולהוכיחם ולהורותם איך להתנהג, ע"כ.

ועוד נראה לבאר שיעקב אבינו חשב שהשלים עצמו ותפקידו לאחר כל הניסיונות שעבר, ורצה לטעום טעם של עולם הבא, כמו שמובא בתדב"א שבסוף ימיו של יעקב במצרים טעם של עוה"ב במשך י"ז שנים, אבל הקב"ה רמו לו שאמנם את עצמו הוא השלים, אבל יש לו תפקיד נוסף, והוא המשכיות של עם ישראל, והזיכוד שלהם, וזה נעשה ע"י ירידתם למצרים, וזהו "רוגזו של יוסף".

ולכן יש לנהוג עם המתבגר בתבונה רבה, ואין יותר לחנכו אלא להאיר את עיניו. ויש לעשות זאת בסבלנות ובדרכי-נועם.

"וישב יעקב בארץ מגורי אביו בארץ כנען" (לז א).

ופירש רש"י במקום: בקש יעקב ליישב בשלוה קפץ עליו רוגזו של יוסף. בהשקפה ראשונה היה נראה לומר, שכל זמן שהילד נמצא ברשות הוריו מוטל על ההורים החיוב לחנכו, ואפילו לאחר שנעשה גדול.

אך מדברי חכמינו נלמד, שאין מצות חינוך לאחר שהגיע הבן לגיל מצוות, וכפי שמובא במדרש בבראשית רבה (סג י): "א"ר אלעזר, צריך אדם להיטפל בבנו עד שלוש עשרה שנה. מכאן ואילך, צריך שיאמר: ברוך שפטרני מעונשו של זה". ומפרש רש"י, צריך אדם להטפל בבנו ללמדו תורה ומצוות.

והעץ יוסף מפרש: שפטרני מעונשו של זה - כי עד שלוש עשרה שנה עודנו כוחותיו טמונים, וצריך לעמול לגלותם... וכאשר נעשה בן שלוש עשרה, יש לו בחירה בעצמו, [ואז] נפטר האב מתוכחתו, ואינו נענש עליו, עד כאן לשונו.

וכן מובא במשנה ברורה (סימן רכה ס"ק ז): "שעד עכשיו נענש האב כשחטא הבן בשביל שלא חנכו למצוות התורה, ועכשיו שנעשה איש מחויב הוא להתחזק בעצמו למצוות השם יתברך". הרי מבואר, שמגיל מצוות ואילך, הבן יצא מכלל חינוך, ואין לאב לחנכו בלימוד התורה וקיום המצוות, וכל-שכן שאין להכריחו, אלא לכווננו וליישר אורחותיו בדרכי-נועם ודברי חיבה בלבד. וייתן דעתו לרצונותיו ומאווייו העכשוויים, כדי למשכו ולקרבו לתורה ולמצוות. וכאשר יגדל הבן, ישכיל להתעלות מעצמו ויגיע להישגים טובים.

מדוע מגיל המצוות ואילך אין יותר מצות חינוך? מאחר ובגיל זה בא לעזרתו היצר-הטוב המנהיג אותו בדרך הישרה, יש כבר באפשרותו לבחור בטוב בעצמו ולנצחו, ואין הוא זקוק יותר לעזרת ההורים בחינוך לקיום המצוות.

שלמה המלך קורא ליצר הטוב חכם, כמו שכתוב (קהלת ד יג): "טוב ילד מסכן וחכם". ומפרש רש"י: "למה נקרא ילד? שאינו בא [היצר הטוב] לאדם עד י"ג שנה. מסכן - שאין האברים שומעים לו כמו ליצר-הרע. חכם - שמשכיל את האדם ללכת לדרך טובה".

2. מי הרג את עשיו - חושים בן דן, יעקב אבינו, או יהודה? הוכח מפרשת השבוע!

ימנית, ואז נחלה מן החץ, ונשאווה בניו והרכיבוהו על עיר והלך ומת שם באדורין, ויש אומרים לא מת שם.

אולם ראה בירושלמי בגמרא במסכת כתובות (דף ה ע"ב) שגזרו הרומאים בראשונה שמד על יהודה, שכן מסורת בידם מאבותיהם שיהודה הרג את עשיו דכתיב (להלן מט ח) "ידך בעורף אויבך".

ובפירוש בעלי התוספות (שם) מביאים ממדרש שכשבקש עשיו להרוג את אחיו יהודה בא והרגו, ולפי שקלסתר פניו דומים קצת ליעקב, לא רצה יהודה להרגו דרך פניו משום כבוד יעקב אביו - וזהו "ידך בעורף אויבך", והכי איתא במדרש חנוכה, שגזרו גזרות על שבט יהודה לבד, לפי שקבלה היא בידם שהרג את עשיו, ודלא כאותו מדרש שמובא בגמרא במסכת סוטה (דף יג ע"א) דאמר דחושים בן דן הרגו בשעה שערער עשיו על המערה, ע"כ. וכתב הזית רענן שם שהיש אומרים שלא מת שם סוברים כמו דאמרינן בגמרא במסכת סוטה (דף יג ע"א) שבזמן קבורת יעקב הרג חושים בן דן את עשיו.

3. אדם שהזמין כרטיס טיסה, וחלם שאביו בא אליו והזהירו שלא לנסוע האם צריך להקשיב לחלום או לא? הוכח מפרשת השבוע!

ובא בעל החלום ואמר לו כך וכך הן, במקום פלוני הן, של מעשר שני הן, זה היה מעשה ואמר דברי חלומות לא מעלין ולא מורידין. ומאידך גיסא בגמרא במסכת נדרים (דף ח ע"א) אמרינן נידוהו בחלום צריך עשרה בני אדם להתיר לו. כמו כן נאמר בגמרא במסכת תענית (דף יב ע"ב) ואמר רבה בר מחסיא אמר רב חמא בר גוריא אמר רב יפה תענית לחלום כאש לנעורת. ואמר רב חיסדא ובו ביום, ואמר רב יוסף ואפילו בשבת, מאי תקנתה ליתבי תעניתה לתעניתה.

ומצינו כמה תירוצים בראשונים ובאחרונים:

"וישב יעקב בארץ מגורי אביו בארץ כנען" (לז א).

בספר הישר (ריש פרשת וישב) מובא שבתקופה זו בשנת מאה ושש שנים לחיי יעקב בשנה העשירית לבוא יעקב מפדן ארם, ותמת לאה אשת יעקב בת אחת וחמישים שנה במותה בחברון, ויקברו אותה יעקב ובניה במערת שדה המכפלה אשר בחברון אשר קנה אברהם מאת בני חת לאחות קבר.

והנה בילקוט שמעוני (פרשת וישלח אות קלג) מביא בשם מדרש וייסעו, שכאשר ראה עשיו שיעקב ובניו יושבים שבעה על מיתת לאה, בא עליהם בחיל גדול וכו'. ומלבד יעקב ובניו היו שם ומאתים עבדים שלהם, וכיון שראה יעקב לעשיו שהחציף פניו לבוא עליהם למלחמה להרוג אותם בתוך הבירה והיה מורה עליהם חצים, עמד יעקב על חומת הבירה והיה מדבר עם עשו אחיו דברי שלום רעות ואחוה ולא קבל ממנו עשו.

מיד ענה יהודה ליעקב אביו עד מתי אתה מאריך עמו דברי שלומים ואהבה והוא בא עלינו כאויב לבוש שריונים להרגנו, כיון ששמע כן משך (יעקב) בקשתו והרג לאדורם האדומי, ועוד משך קשתו והכה לעשו בכסל

"ויחלום יוסף חלום" (לז ה)

מעשה באחד שהיה צריך לנסוע לחו"ל לרגל מסחרו, וכבר הזמין כרטיס, בלילה חלם שאביו בא אליו, ומזהירו שלא יעלה על המטוס, ויבטל את הכרטיס, האם יש לו לבטל את הכרטיס, ולהפסיד כסף, או שמא דברי חלומות לא מעלין ולא מורידין?

לגבי חלומות האם יש לחשוש להם, או שמא נאמר דברי חלומות לא מעלין ולא מורידין. מצינו בש"ס סוגיות סותרות, דהנה בגמרא במסכת סנהדרין (דף ל ע"א) נאמר הרי שהיה מצטער על מעות שהניח לו אביו,

4. חלום שהוא בענייני עצמו ומפחד מזה, הרי זה הערה משמים

היה אומר כן, אלא לפתור החלום לטובה, שכל החלומות הולכים אחר הפה, אבל כשלא היה דעתו מתיישבת בכך, היה מתענה שהמירמה הזו של רב לא חלק עליה שמואל ולא שום אדם, והתענית יפה לו לבטל הגזרה לגמרי שלא יישאר ממנה כלום ככלות האש מן הנעורת במהרה ועד גמירא, וכן בדין שזה שהתעורר מפני דברי חלומות לחפש בדרכיו ולחזור בתשובה בניקיון לבב ורוח נדיבה לשם כמו שהיה עושה על פי נביא או חכם ובוודאי תשובתו שלימה היא ומקובלת יפה, ולפיכך אמרו בו ביום קודם שתתקרב דעתו ויסור פחד לבו כדי שירא מאד ויעשה תשובה גמורה, וגם שיראה שהוא חושש מאד לרוח חלום שיערה עליו ממרום, כי כשמאחר אותו אחר שתתקרב דעתו לא יחזור בתשובה כראוי, וגם מראה עצלה וכמי שאינו חושש כל כך.

אמיתות החלום הוא ספק

כיון שבכל חלום יש ספק אם אמת או לא, בכל דבר שבממון יש לנו להעמיד הממון שנפל בו הספק בחזקתו, ולכן בסנהדרין דמיירי לגבי ממון, אמרינן שאין לו לסמוך על החלום ויונח הממון ההוא בחזקתו, אבל שזה ספק מנודה, ספק אינו מנודה, והרי זה כספק איסורה, יש להתיר לחומרה. ומה שאומרת הגמרא בסוף מסכת הוריות (דף יג ע"ב) גבי עובדה דר' מאיר ור' נתן, דאמרו להו בחלמיהו דלילו לפיוסי לרשב"ג, דר' נתן אזל, ור' מאיר לא אזל, משום דדברי חלומות לא מעלין ולא מורידין, ומסתברא דר' נתן מדמי ליה לנידוהו בחלום, משום כבודו דרשב"ג, ור' מאיר מדמי ליה לשאר מילי כיון דלא אזכרו ליה שמתא.

חלום רובו שקר ומיעוטו אמת

משוג רוב החלומות אשר שווא ידברו, אבל בהאי זנידוהו בחלום חוששים למיעוטה דהנה התוספות בגמרא במסכת נדרים (שם) כתבו דלכך צריך התרה דיש לחוש שבהאי הודעה שנידוהו בחלום מגלים לו מן השמים שפורענות עתיד לבוא עליו, ומעתה דבר זה אינו נוגע לדבר איסור כי אם לסכנה שלא יבא הפורענות ובסכנה לא אזלינן בתר רובא וחיישינן למיעוט.

חלום שהוא על העתיד הוא נבואה

הוא הוראה לעתיד שפורענות מוכן לבוא עליו, א"כ זה הוראה לעתיד ויש לו שייכות ודמיון לנבואה, מה שאין כן באומר לו בעל החלום שהמעות שהניח לו אביו במקום פלוני הם כך וכך ושל מעשר הם, הוראה והודעה זו שהם מעות מעשר הוא על עבר שכבר הם מעשר, ולא על העתיד וזה אין לו יחוס לנבואה, ולכך אין חוששים לדברי החלומות.

כשהמת בא על ענין המצות אינו כלום

החלום, ואם הוא מסופק ורופא אחר אינו מסופק, לא ישגיח לדברי חלום חברו.

ובספר אמרי נועם על מסכת ברכות (דף י ע"א) כתב בשם הגר"א, שיש חלומות שהם על ידי מלאך, ויש חלומות שהם על ידי שדים, ובחלומות שהם למחר או לזמן קרוב, אפילו שהם על ידי שדים, הם יכולים להיות אמת, אבל לזמן רחוק, רק החלומות שהם על ידי מלאך, הם אמת, אבל שדים אינם יודעים לזמן רחוק.

לאור זאת בעניינינו כיון שהוא דבר שנוגע לעצמו, וחושש לנסוע, אולי יש לחוש לדברי החלום, דהוי מלתא דסכנתה ואולי זה הערה מן השמים, והווי כעין נבואה, ונראה שיעשה הטבת חלום, כשם שהתרה מועילה לנידוי בחלום, ויפשפש במעשיו ויחזור בתשובה, וילך לברכת כוהנים ויאמר הרשב"י, וכמבואר בילקוט שמעוני (שיר השירים רמז תתקפ"ו) שכתב אפילו אדם רואה בחלומו חרב שלופה ונתונה על צווארו משכים בבוקר והולך לבית הכנסת ורואה את הכוהנים נושאים את כפיהם והחלום הרע מתבטל ממנו, ועדיין צריך עיון. (חש"ח סנהדרין ל ע"א)

5. כאשר יש לאדם ילד שהוא חשוב יותר משאר הבנים האם מותר לתת לו יותר משאר הבנים? הוכח מפרשת השבוע!

משקל שני סלעים מילת שנתן יעקב ליוסף יותר משאר בניו נתקנאו בו אחיו, ונתגלגל הדבר וירדו אבותינו למצרים.

החתם סופר במסכת שבת (דף י ע"ב) כתב וז"ל: מדקדוק הגמרא לעולם אל ישנה אדם את "בנו בין הבנים" משמע דוקא כשניהם שווים ממש

הריטב"א בגמרא במסכת תענית (דף יב ע"ב) כתב אף על פי שבדברים דעלמא אמרו חכמים דברי חלומות לא מעלין ולא מורידין, ואפילו במקום איסור מכל מקום כשבא לו התעוררות בחלום על עניני עצמו ראוי לו לחוש לדבר אם רואה עצמו נבהל ומפחד, שזה ודאי הערה מן השמים הוא שבא עליו שיחפש במעשיו ויחזור בתשובה, ועל הדרך הזה אמרו בגמרא במסכת נדרים (שם) במי שנידוהו בחלום שילך לפני עשרה דתנו הלכתא ויתירו לו, והטעם כי הערה הוא מן השמים שעשה נסתרות והיה צריך לנדות, או היו נגלות, או שעשה עבירות חמורות שהוא נוף לשמים, ומתוך שיטרח בכל זה יפשפש במעשיו, ואותן חכמים יורוהו דרכי התשובה, ולפיכך כל שרואה חלום שמפחידו ראוי לו להתענות ולחזור בתשובה, ואפילו ששמואל כי הווי חזי חלמה בישא הווי אמר החלומות שווא ידברו (ברכות דף נח ע"ב) לא לפטור את עצמו מהתענית

בשו"ת תשב"ץ (ח"ב סימן קכח ציינו רע"א בגיליון הש"ס בגמרא במסכת סנהדרין) תירץ שיש שני סוגי חלומות, על ידי מלאך ועל ידי שד, ואם החלום הוא על ידי מלאך, על זה אומרת הגמרא במסכת ברכות (דף נז ע"ב) חלום אחד משישים נבואה. ועל כך גם אמרו יפה תענית לחלום כאש בנעורת, ובאותו יום ואפילו בשבת, כי המושל באותו יום הוא בעל החלום הראה לו העתיד לבא עליו, ואם התענה באותו יום יש בכח ממשלתו לבטל גזירתו, וכשעבר אותו יום המושל ביום אחר אין בו כח לבטל מה שנגזר ע"י מושל זולתו. אבל חלומות שעל ידי שד, על זה אמרו בגמרא במסכת יומא (דף פג ע"ב) חלמה דבי שמשא בטלין אינון. ולכן

בשו"ת שיבת ציון (סימן נב) תירץ שרוב החלומות הם שקר, ורק מיעוטה דמיעוטה הם אמת, וכל היכא שדברי החלום נוגע לדבר איסור, כגון האי דינה דאמרו לו בחלום שמעות שהניח לו אביו מעות מעשר, בזה שפיר פסקינן שדברי חלומות אינן מורידין ואינן מעלין, יען כי בכל דבר איסור אזלינן בתר רובא, וכיון שרוב מעות הם חולין, מוקמינן אחזקת חולין, ועוד כיון שרוב חלומות הם הבל ואין בהן ממש אמרינן שגם זה הבל והוא

עוד תירץ שם בשו"ת שיבת ציון שחלום שהוא על העבר, אין זה נבואה, אלא חלומות שווא ידברו, אבל חלומות שהם על העתיד, הרי הוא מעין נבואה, ולכן אם נדמה לאדם בחלום שנידוהו הלא באמת אין כאן לא חרם ולא נידוי, אלא שהמראה הזאת הוא דרך משל וחידה כמו שהנבואה היא במראה וחידה, והפתרון מהחידה הזאת הוא הודעת פורענות, וא"כ

בספר חסידים (סימן תשכ"ז) כתב מעשה שעשו ארון למת, ונשאר מן העץ אמר יהודי אקח אותה חתיכה ואתקן כינור, אמרו לו אל תיקח ולא חשש ותקן כלי שיר מאותה חתיכה, וראה בחלום אותו המת שתיקנו לו הארון, ואמר לו קודם שתיקן משיר הארון כלי שיר אם יתקן הוא ינקום ממנו ולא חשש ותיקן. ועוד אמר ליה אם לא ישבור הכינור יהיה מסוכן ולא חשש וחלה, וכשחלה מאד לקח בנו אותו כלי שיר ושיבר על קבר של אותו שנראה לאביו והניח השברים על הקבר ונתרפא אביו. ואמר על ענין המת "לועג לרש חרף עושהו" (משלי יז ה) ואשר נאמר (קהלת ט ה) "והמתים אינם יודעים מאומה" אם בא המת בחלום על ענין המצות כמו שאמר מעות של מעשר שני הם דברי חלומות לא מעלין ולא מורידין, עכ"ל. נראה מדבריו שחלק, שאם מת בא בחלום לאדם, יש לחשוש לדבריו, ורק אם בא בעניין המצות אין לחשוש לו.

ובשדי חמד (ח"א מערכת ד אות מה) האריך בזה, והביא בשם ספר יד נאמן שמצא בקונטרס מחמיו של הפר"ח, מעשה ברופא שהיה מוכן לעשות תרופה לחולה, ואמרו לו בחלום שלא יעשה לו אותה תרופה כי החולה עתיד למות, והשיב דאם מסופק באותה תרופה יש לחוש לדברי החלום בשב ואל תעשה, ואם ברור לו שלא יזיק לו לא ישגיח בדברי

"וישראל אהב את יוסף מכל בניו כי בן זקונים הוא לו ועשה לו כתונת פסים" (ג' א).

בגמרא במסכת שבת (דף י ע"ב) איתא: ואמר רבא בר מחסיא אמר רב חמא בר גוריא אמר רב לעולם אל ישנה אדם בנו בין הבנים, שבשביל

בכבודו ואין כאן קנאה אך הפסוק מדויק בן זקונים הוא לו דייקא לו ולא להם כי בעיניהם לא היה חשוב לחכם וסופר אך והוא נער את בני בלהה וכו' שחשבוהו לנער ולא לבן זקונים.

והיינו בן בין הבנים, אבל כשיש לו יתרון עליהם בתורה וחכמה וכולם חייבים בכבודו לא שייך קנאה, והיינו טעם דיעקב אבינו ע"ה שעשה לו כוננת פסים כי בן זקונים הוא לו שמסר לו כל דרכי חכמה וכולם חייבים

6. איזה היתר היה לשבטים להרוג נפש מישראל והרי הם יעברו על רצח?

לתורה, ומעשה באחד שרכב על סוס בשבת ודנו אותו בסקילה, לא מפני שראוי לכך, אלא שהשעה צריכה לכך למגדר מילתא, ורצו להורגו להוראת שעה שלא יהיו רגילים בלשון הרע, והשיגם יהודה מה בצע כי נהרוג את אחינו וכסינו את דמו דמאחר דמשום כבוד אבא נכסה את דמו אין כאן הוראת שעה, דמי שמע כזאת לקחת מוסר השכל, והרחיב שם את הדברים במחלוקת הראשונים אם רק בבי"ד הגדול אמורים הדברים, או שכל בי"ד ובי"ד רשאים לענוש למגדר מילתא.

וכן כתב ביד המלך בהלכות סנהדרין (פרק ט"ו) דכל חייבי מיתות בי"ד אינו נלקמה בעושי רעה רק למען שהנשארם ישמעו ויראו, ולכן הומתו לעיני כל רואים למען יווסרו, ויש ראייה מדברי יהודה שאמר לאחיו בהצלת יוסף מה בצע כי נהרוג את אחינו וכסינו את דמו, דהנה בוודאי גם הסכמת שאר האחים שהסכימו להרוגו היה עשייה זו ישרה בעיניהם מצד שהיה יוסף חייב מיתה לפי דעתם, ואולם יהודה נשיא אחיו לא היה ישר בעיניו חייב מיתתו, אמנם ירא להגיד לאחיו דעתו זאת בפירוש פן לא ישמעו לו, ובפרט כי המה היו רוב נגדו ואחרי רבים להטות, ולכן נתן עצות בנפשו לנחותם באורח מישור, ואמר להם אף לפי דעתכם שהוא חייב מיתה בכל זאת חלילה לכם לשלוח יד בנפשו למען תיקחו נקמתכם ממנו, הלא אחיכם ובשרכם הוא, ובוודאי כל כוונתכם אינו רק להרוג אותו כדין כל חייבי מיתות למען יווסרו הרואים ולא יזידון עוד, ולכוונה זו היה מקום באם הרגתם אותו בפרהסייה לעיני כל רואים, אבל מה בצע כי נהרוג את אחינו וכסינו את דמו דנכסה את דמו להרוג אותו בצנעה, ובהריגה זו לא יווסרו הרואים, ולא יצא לנו שום דבר משפיכת דמו רק מיתתו בלבד, ומה בצע לנו בהריגת אחינו, גם רש"י רמזה לנו בלשונו הזהב, שכתב על וכסינו את דמו ונעלים את מיתתו.

השלי"ה בפרשת וישב מבאר: שהשבטים סברו דיוסף חייב מיתה, משום דהויה מורד במלכות בית דוד, שהוא רצה להיות מלך במקומם, והמורד במלכות חייב מיתה.

7. אדם שבא בחלום למישהו ואמר לו שהוא הבן שלו ושיאמר עליו קדיש האם צריך לחשוש מזה? הוכח מפרשת השבוע!

המנוח ושאל את פיה לומר מדוע הדבר הזה אשר בעלך בא לבני בחלום שיאמר קדיש עבורו. בפתח ענתה האשה: את חטאי אני מזכירה היום, הנה אשתך הרבנית נתנה לי את בנה הקטן להניק זה כשלשים שנה, וגם לי היה אז בן קטן, קרה לי אסון ושכבתי בלילה על בן הרבנית ואמיתתו, ובשביל הפחד שהיה לי מהמאורע לקחתי את בני ונתתי להרבנית חלף בנה, והיא גידלה אותו ויהי לה לבן, על כן הצדק הוא עם בעלי המנוח כי מבקש שבנו שנשאר בחיים יאמר קדיש עבורו. ובהמשך הקובץ בקונטרס כ"א (סימן רז) מביא את המשך התשובה, וסיכום הדברים, שעדות אשת המת ודברי המת אין מועילים בשום דבר להוציא מחזקה שהיינו מחזקים עד עכשיו, ואפילו בקרובותיה אין לאסור אותו דאינה נאמנת לומר שהיא אמו, מכל מקום אם רוצה להחמיר יכול להחמיר, ומדינא אין כלום בדבריהם, דאם כן יפסק כל טהרת וייחוס בני ישראל ויכולים להפוך הקערה על פיה על ידי סיפורי חלומות, על כן אין לנו רק לדון כפי שנמסר לנו מתורינו הקדושה.

8. מדוע סיפר יוסף לאחיו את החלומות שחלם מגדולתו לאחיו הרי זה רק הוסיף קינאה ושנאה?

הנה מדברי הרמב"ם משמע שיש איסור לנביא לכבוש נבואתו אף שיכול להגיע לידי סכנה: וז"ל ספר מורה נבוכים (חלק ב פרק ל"ז) וטבע זה העניין מחייב למי שהגיע לו זה השיעור הנוסף מן השפע שיקרא בני אדם על כל פנים יקובל ממנו או לא יקובל ואפילו יזיק בעצמו, עד שאנחנו נמצא נביאים קראו בני אדם עד שנהרגו, השפע ההוא האלוהי יניעם ולא יניחם לשקוט ולא לנוח בשום פנים ואפילו הגיעו לרעות גדולות, על זה תמצא ירמיהו ע"ה כי כשהגיעו מביזיון המורים הכופרים ההם אשר היו בזמנו, השתדל לסתום נבואתו ולא יקראם אל האמת אשר מאסוהו, ולא היה יכול לסבול, זה אמר כי היה דבר ה' לי לחרפה ולקלס כל היום ואמרתי לא אזכרו ולא אדבר עוד בשמו והיה בלבי כאש בוערת עצור בעצמותי ונלאיתי לכלכל ולא אוכל, וזהו ענין מאמר הנביא האחרון "ה' אלוהים דבר מי לא ינבא".

"ועתה לכו ונהרגו ונשליכוהו באחד הבורות" (ל"ז ב)

יש להקשות: איזה היתר היה לשבטים להרוג את יוסף למרות שזה היה לפני מתן תורה, אבל הרי כלל העולם הצטוו על איסור רצח:

האור החיים הקדוש מפרש: אולי שהאחים דנו אותו דין של עד זומם, מכיוון שהרי יוסף הביא דיבתם רעה אל אביהם, ואמר לאביו דברים שיתחייבו מיתה על עדותו, והוא אמר שאכלו אבר מן החי, ההוא אמר שהם בעלי עריות, ועל כל אחת מהם בני נח מתחייבים מיתה, והרי מצינו בן נח נהרג על פי עד אחד בלא עדים ובלא התראה ועל עדות הקרובים גם חייבים כמו שכתב הרמב"ם בהלכות מלכים (פ"ט). אשר על כן דנו בו משפט עד זומם ופטורים הם מדיני שמים, אלא דלצד דיני אדם אינם פטורים כי אין להם הזמה, לזה נתחכמו להמיתו כולן יחד שבזה אין חיוב לכולן כמו שכתבנו, אבל לדין השמים הם פטורים מטעם שידעו נאמנה כי הוא ביקש להורגם.

וכעין זה בספורנו כי האחים ציירו בלבם וחשבו את יוסף לנוכל והוא חפץ להתנקש בנפשם כדי להמיתם בעולם הזה או בעולם הבא או בשניהם, והרי התורה אמרה הבא להרגך השכם להרוגו כדאמרינן בגמרא במסכת סנהדרין (דף ע"ב ע"א).

ובטעם ודעת הקשה על כך: וז"ל ועיקר דבריו צע"ג ותמוהים מאד שבדיני ישראל ודאי אין היתר להרוג בגרמא או שנים יחד מי שנתחייב מיתה בידי שמים, וא"כ השבטים לא היה להם שום היתר לגרום מיתת יוסף, משום שחייב בדיני שמים כעד זומם וצ"ע.

החיד"א בספרו ראש דוד בסוף הפרשה הביא מאביו ששמע מרבו מהר"א יצחקי בשם רבו המג"ן: שהשבטים רצו להמית את יוסף בהוראת שעה, כמו מה שמבואר בגמרא במסכת יבמות (דף צ ע"ב) שבית דין מכין ועונשים שלא מן התורה ולא לעבור על דברי תורה אלא לעשות סייג

"ויחלום יוסף חלום ויגד לאחיו ויוסיפו עוד שנוא אותו" (לו ה)

בקובץ וילקוט יוסף (שנת תרסח קונטרס כ' סימן קצד) מופיעה תשובה מאת הגאון רבי אליעזר דייטש זצ"ל, בעקבות מעשה באדם אחד ששבק חיים, ואחר עבור איזה ימים בא הנפטר בחלום לבן הרב ששם, ושאל אותו: מדוע לא תאמר קדיש עבורי? הלא אנכי אביך הוא! והיה בעיניו כשחוק. בלילה השנית בא עוד הפעם בחלומו ושאל עוד הפעם: ואמר הלא אתה בני! אך בן הרב לא השיג על החלומות שווא ידברו. בלילה השלישית בא עוד הפעם ואמר לו שבאם לא יאמר קדיש אז מרה תהיה אחריתו, וייקץ והנה חלום ויספר המאורע לאביו הרב דמתא, וענה לו אביו: אל תירא ואל תחת אכול בשמחה לחמך. בלילה הרביעית והגה בא בעל החלומות עוד הפעם, ובפעם זו בא בחזקה לבן הרב מדוע לא תאמר קדיש עבורי, אם תמרא עוד את פי אז אדון אותך בחנק. ויתחלחל מאוד ויספר שנית לאביו הרב את חלומו האחרון. ואז קרא הרב את אשת

"ויחלום יוסף חלום ויגד לאחיו ויוסיפו עוד שנוא אותו" (לו ה).

והקשו המושב זקנים לבעלי התוספות, והאור החיים: איש כמו יוסף שהיה נבון וחכם, למה הוא סיפר לאחיו את החלומות שלו? ובמיוחד אחרי שהוא רואה שהיו שונאים אותו על חלומותיו, ובכל יום היה מוסיף קנאה בינו ובניהם ובפרט מגלותו, אם כך מדוע המשיך יוסף לספר להם את החלומות שלו?.

במושב זקנים לבעלי התוספות מתרץ: יוסף היה בר חכים ורואה באספקלריא ואמרו בגמרא במסכת סנהדרין (פרק ט) הכובש את נבואתו במיתה פירוש נביא המעלים ומכסה הנבואה שמראים לו מן השמים חייב מיתה בידי שמים, אמר מוטב שאפול בידי אדם ומספק אנצל ברחמי שמים, מאשר אפול בידי עוון שמים חלילה נפלה נא ביד ה' כי רבים רחמיו.

עוד מתרץ האור החיים : שיוסף התכוון להודיע לאחים כי מן השמים העלו אותו למעלה, ומעשה יעקב היא בהסכמת עליונים, ומזה יחדלו משנוא אותו.

עוד מתרץ האור החיים : שהתכוון להודיעם כי עדיין יצטרכו אליו ויבואו וישתחוו לו, ואולי כי בידועם כן ירחיקו השנאה לבל ינקום מהם לעת יפלו לפניו, כי השבטים יכופו ראשם לגזירת אל עליון ולמצביה.

9. איך קבע יעקב שיוסף מת משום שהכיר את בגדיו והרי קימ"ל דאין קובעים על אדם שמת על פי בגדיו?

צריך יוסף לבגדי כהונה וכי היה כהן? עייש. אי"כ זה אינו דרך להשאל כדי שלא יהא ערום במצוות לפי זה אתי שפיר.

הישמח משה מתרץ : שדווקא כאשר מכירים את הבגד על פי סימנים לא סמכין על זה, דחיישין תרי חששות דילמא אתרמי הסימן וכן דילמא שאל את הבגד לאחרים, אבל כשמכיר את הבגד בטביעות עין לא חיישין לשאלה וסמכין על סימן של הבגד, לפי זה אתי שפיר דיעקב הכיר את הבגד על פי טביעות עין, לכן סמך על סמך הבגד.

בשו"ת צמח צדק מליובאוויטש (אבן העזר סימן נ"ט) מבאר : מה שאמר כתונת בני חיה רעה אכלתהו, ודאי אין זה הכרה דמדאורייתא מחזקין ליה כן, אלא שהוא על דרך דברה תורה כלשון בני אדם, דבני אדם מחזיקין כן אע"פ שמדינא אין זה עדות המספיק, ויש הכרח לזה דאף למ"ד דלא חיישין לשאלה, וגם שיש לומר דכתונת פסים הוי מידי דלא מושלי מ"מ היינו דוקא אם מצאו מת מלובש בכתונת הנ"ל י"ל דהוי הכרה, משא"כ כשמצאו הכתונת לבד אף שהטבילוהו בדם י"ל שאינו שלו, אלא בעל כרחך דהכוונה שאנשים מחזיקין כן אע"פ שמדינא אין זה מספיק.

10. מדוע רצו אחי יוסף להרוג אותו כולם יחדיו ובכת אחת?

ויצילנו מידם ויאמר לא נכהו נפש, ויאמר אליהם ראובן אל תשפכו דם השליכו אותו אל הבור הזה אשר במדבר ויד אל תשלחו בו למען הציל אותו מידם להשיבו אל אביו" והמהר"ל דסקין עומד על הכפילות בלשון "ויאמר" בדבריו של ראובן : "ויאמר לא נכנו נפש, ויאמר אליהם ראובן אל תשפכו דם". והביא ממדרש שכאשר ראו את יוסף מרחוק רצו לזרוק עליו חיצים ואבנים להורגו.

ולפי זה מבאר שבתחילה ראובן אמר לאחיו אם תזרקו עליו חיצים מרחוק, בסופו של דבר רק אחד ינהרג ויתחייב מיתה, נמתין עד שד שיבוא אלינו ונהרגוהו כולם ביחד, ואז ניפטר ממיתה שהרי עשרה שהכו ביחד פטורים, וזה שכתוב פעם ראשונה "ויאמר לא נכהו נפש" עייש שמדייק בלשון "נפש" ע"פ טעם המחלוקת שם מהפסוק "איש כי יכה כל נפש אדם". וכאשר התקרב אליהם יוסף אמר להם ראובן לא להכותו כלל "וייד אל תשלחו בו", אלא תשליכוהו לאחד הבורות, וזה שנאמר שוב "ויאמר אליהם ראובן אל תשפכו דם".

11. אבליים שיושבים שבעה האם יש להם חיוב ללכת ולנחם אבליים אחרים? הוכח מפרשת השבוע!

יש לחקור האם אבליים הנמצאים בימי השבעה יש להם מצוות וחוב של ניחום אבליים וחייבים לנחם את האבליים אחרים או דילמא מי שיושב שבעה אין לו מצוה של ניחום אבליים.

הנה מהפסוק בפרשת השבוע "ויקומו כל בניו וכל בנותיו לנחמו" יש לכאורה ראייה שגם לאבליים יש להם חיוב לנחם אבליים אחרים, שהרי בניו ובנותיו קמו לנחמו, חזקן שגם לאבלי יש חיוב.

אבל אין ראייה מפסוק זה משום כמה טעמים : א. הרי הם לא היו אבליים בכלל שהרי הם ידעו שהוא עדיין בחיים רק עשו חרם שלא לספר. ב. על פי מה שכתב האור החיים הקדוש שלא הוזכר כאן מה שניחמו אותו בניו, וביאר שם שכוונת הכתוב הוא שכשראו בניו כל כך אבילות ושק במותניו ימים רבים, אמרו זה יעשה אדם שמת לו בנו יחידו, או אפילו לא יחידו, אם יהיו לו בנים מועטים, יקפיד על חסרון מהמועט, לזה התחכמו לעשות דבר שבאמצעותו יתנחם מעצמו, והוא שנתקבצו כל בניו, אחד עשר בנים ואחד עשר בנות ובניהם ובנותיהם רבים, והלכו ועמדו כולם אצלו ותהיה זאת נחמתו, כי מי שיש לו כל כך בנים ובנות, אין ראוי לו להצטער כל כך על בן קטן אם נעדר מן הבנים.

האור החיים מתרץ : שיוסף התכוון להודיע לאחים כי מן השמים העלו אותו למעלה, ומעשה יעקב היא בהסכמת עליונים, ומזה יחדלו משנוא אותו.

עוד מתרץ האור החיים : שהתכוון להודיעם כי עדיין יצטרכו אליו ויבואו וישתחוו לו, ואולי כי בידועם כן ירחיקו השנאה לבל ינקום מהם לעת יפלו לפניו, כי השבטים יכופו ראשם לגזירת אל עליון ולמצביה.

"ויכירה ויאמר כתונת בני חיה רעה אכלתהו טרף יוסף" (לו לג).

והקשו המפרשים : איך קבע יעקב שבנו מת על פי בגדיו, הרי איתא במשנה במסכת יבמות (דף ק"כ ע"א) : אין מעידין על אדם שמת אלא על פרצוף פנים, ולא מעידין עליו שמת ע"פ סימנים של בגדיו, ובגמרא מבואר הטעם דעל כן לא מהני הסימנים שבכליו משום דחיישין לשאלה, אי"כ איך סמך יעקב שמת בנו ע"פ הכתונת? ואע"פ שכאן לא התיר איזה איסור על פי סימן זה, מ"מ אין זה ראייה ואם כן איך קבע יעקב שיוסף מת.

בשו"ת עצי חיים (סימן י"א) מתרץ ע"פ מה שהביא הבאר היטב (אה"ע סימן י"ז ס"ק י"א) בשם שו"ת מהראני"ח (חלק א' סימן ע"ה) דאם אין מנהג המקום ללבוש אותו מלבוש אלא הוא, לא חיישין לשאלה, לפי זה נ"ל אתי שפיר דכתונת הפסים רק יוסף הלך ולא היה מנהג המקום כן לא חיישין לשאלה, לכן שפיר סמך על בגדיו.

ובמלא העומר מתרץ באופן אחר ע"פ מה דאיתא במדרש בפרשת השבוע שכתונת הפסים היו בגדי כהונה, ועיין כלי יקר בטעם הדבר מדוע היה

"ועתה לכו ונהרגוהו ונשליכוהו בחד הבורות ואמרנו חיה רעה אכלתהו ונראה מה יהיו חלומותיו" (לו כז)

האור החיים הקדוש מבאר את הלשון "ונהרגוהו" על פי הגמרא במסכת סנהדרין (דף ע"ח ע"א) שאם עשרה אנשים ביחד הכו אדם עד שמת, כולם פטורים, וכך פסק הרמב"ם בהלכות רוצח (פ"ד ה"ו) ולכן אמרו האחים "ונהרגוהו", נהרוג כולנו יחד את יוסף ובכך ניפטר מדיני אדם. והקשה האור החיים כיצד הסכימו יחד להורגו, שאמנם עשרה שהכו יחדיו פטורים מדיני אדם אולם חייבים בדיני שמים, וודאי שהאחים לא רצו להתחייב בדיני שמים.

וביאר האור החיים שהאחים דנו את יוסף בדין של עד זומם, שהביא את דיבתם רעה אל אביהם, והם ידעו נאמנה שלא חטאו, ממילא בזה פטורים בדיני שמים, אלא כיון שלא הוזם ממש, ממילא אין לפוטרים מדיני אדם, לכן רצו להורגו יחד כדי להיפטר גם מדיני אדם.

אולם המהר"ל דסקין זצ"ל בחידושו על התורה, מבאר על פי גמרא זאת, את הפסוק הבא במאמר ראובן אל אחיו (שם כא כב) "וישמע ראובן

אוצר הספרים

שע"י בית המדרש "בית - יוסף"
לע"נ רבי יוסף ב"ר יצחק ז"ל ויצמן

לאחר ובחסידי שמים זכינו והתרבו ספסלי הלומדים

על ידי אברכי חמד העמלים בתורה הציבור הרחב הקובע עיתים לתורה ושל כל הצעירים ובני הנוער הקובע את עיקר מושבו בבית המדרש שלנו בגבעת זאב בכל שעות היממה

דרושה לנו בדחיות ספריה גדולה וחדשה עבור ספרי הקודש
וכן תלמוד ירושלמי מהדורות שוטנשטיין, רמב"ם במהדורת פונקל,
וכן ספרי ראשונים שו"ת ואחרונים על הש"ס ספרי הלכה ומדרשים.

לטובת מוסרי השיעורים והמשתתפים, ציבור הלומדים, אברכי הכולל וכל באי בית המדרש.
זו ההזדמנות ט"ף לקחת חלק בהפעלת התורה במהפכה הרוחנית בגבעת זאב ובזיכוי הרבים.
ניתן להנציח על גבי הספרים לבריאות, הצלחה, שלום בית, זש"ק ולע"נ קרובים וידידים.

לפרטים הרב יוסף ויצמן 052-8144488. הרב שמעון נעים 058-7700681
ניתן לתרום ולסייע גם בבית למספר : 052-8144488

רחוב קרית יערים 32 גבעת זאב מלאמון : 052-8144488

"ויקומו כל בניו וכל בנותיו לנחמו" (לו לה).

בגמרא במסכת כתובות (דף ח) שביארו את הטעם לחלק בין חתנים לבין אבלים, דהרי באבלים הם מתנחמים ולא מנחמים, ועל כן לא שייך שיצטרפו הם לעשרה דהרי צריך עשרה מנחמים, ולכן אין אבלים מן המניין לגבי ברכה זו, אם כן חזינן להדיא דאין האבלים מנחמים.

מו"ר הגר"מ שטרנבוך שליט"א בספרו שו"ת תשובות והנהגות (ח"א סי' תרצא) הביא שהאדמו"ר האמרי אמת מגור, אמר בשעת ימי אבלותו, שגם האבל חייב לנחם שאר האבלים.

12. האם יש ענין לעשות יום טוב ביום ההולדת?

ומאן מלכי רבנן ואין לומר שאין ללמוד ממעשיו של פרעה הרשע, כי הלא חז"ל למדו הא דאין מערבים שמחה בשמחה ממה שאמר לבן הרשע ליעקב אבינו "מלא שבוע זאת" (בראשית כ"ט כ"ז) ומקור דבריו בירושלמי בגמרא במסכת מועד קטן (פרק א' הלכה ז') נמצינו למידין שכל מה שכתוב בתורה הקדושה אפילו כשמדובר מאומות העולם מוכיחים מזה מנהגי ישראל.

ובשו"ת גנזי יוסף (סימן ד' ס"ק ב) מביא שיש אנשי מעשה מהדרים בכל שנה ביום ההולדת לברך על פרי חדש.

והנה בספר נפש חיה (או"ח סימן תק"פ) הביא בשם מדרש שיש מזל טוב לאדם ביום ההולדת שלו, וכן משמע מדברי הגמרא במסכת מגילה (דף י"ג ע"ב).

ולגבי לעשות סעודה כאשר האדם מגיע לגיל השישים יש מקור בגמרא. דאיתא בגמרא במסכת מועד קטן (דף כ"ח ע"א) רב יוסף, כי הווה בר שיתין עבד להו יומא טבא לרבנן. ובלקט יושר (חלק ב' יורה דעה עמוד מ) ענין א מביא שביום ההולדת השישים היה עושה התרומות הדשן סיום כדי לפטרו מסעודת שנת השישים. וכך היה נוהג האמרי אמת לקרוא לכל בניו וחתניו כאשר נעשה בגיל השישים ועשה סעודה, ובבן איש חי היה אומר שצריך לברך שהחינו.

ולגבי גיל שבעים כתב בשו"ת חוות יאיר (סימן ע) לברך בשם ומלכות שהחינו, אבל החתם סופר בהגהות (או"ח סימן רכ"ה) חולק שמותר לעשות רק לברך בלא שם ומלכות.

וכעין זה פירש בספר זאת מנוחתו, והוסיף שם ש'עמדו' לנחמו, ולא ישבו, כדי שיראה את כולם ובוזה יתנחם, לפי זה אתי שפיר שבאמת לא ניחמו רק שיראה שיש הרבה ילדים יירגע.

ולכאורה יש להביא ראיה שאין יכולים לנחם: מהא דאיתא בגמרא במסכת כתובות (דף ח' ע"א) א"ר נחמן אמר רב ברכת חתנים בעשרה וחתנים מן המניין ברכת אבלים בעשרה ואין אבלים מן המניין, וכתב רש"י בגמרא במסכת מגילה (דף כ"ג ע"ב) וכן כתב השיטה מקובצת

"ויהי ביום השלישי יום הולדת את פרעה ויעש משתה לכל עבדיו" (כ). - יש לחקור האם יש ענין לעשות יום טוב ביום ההולדת.

הנה רבנו יוסף חיים זיע"א בספרו בן איש חי (פרשת ראה אות י"ז) כתב יש נוהגים לעשות את יום הלידה ליום טוב בכל שנה ושנה, וסימן יפה הוא וכן נוהגים בביתנו, ושמעתי שיש נוהגים לעשות סעודה ביום שנכנס בו בבריתו של אברהם אבינו בכל שנה ושנה ומנהג יפה הוא מאד, אך לא נהגנו בזה.

ובחתם סופר תורת משה (פרשת וירא) כתב שאברהם היה עושה סעודה בכל שנה ביום המילה.

הנה בדברי תורה להרה"ק ממונקטש (אות פ"ד) כתב דלא מצאנו אצל רבותינו שיעשו סעודה ביום ההולדת ואפשר לומר שהטעם דבענות קדשם סברו דאין ראוי לעשות את יום ההולדת ליום טוב, משום דנוח לו לאדם שלא נברא משנברא.

וכן בשו"ת דברי יציב (ליקוטים והשמטות סימן ס"ד) כתב וז"ל: אצל אבותינו הקדושים זי"ע לא ראינו שחגגו יום הלידה באיזה שמחה, ובפשוט הטעם דנוח לו לאדם שלא נברא משנברא.

יש שכתבו שכיון שלא מצינו ענין זה של סעודת יום ההולדת רק אצל פרעה כמו דמבואר בפרשתו לא עושים סעודה באותו יום. ויש מקומות שנהגו לעשות יום טוב אותו יום בפרט בחסידות חב"ד וכן בחסידות רוז'ין.

והרה"ק רבי מרדכי שלום מסאדיגורא זצ"ל (מובא בגיליון מסילות בטאון חסידי סדיגורא כסליו תשמ"ז) כתב: ונראה שאם התורה מספרת לנו עובדא זו ביום ההולדת פרעה מוכח שכן ראוי לעשות גם למלכי ישראל

ימי החנוכה

1. האם אומרים בימי החנוכה "חג שמח"?

ובשו"ת ציץ אליעזר (חלק י סימן כד) שסיים את תשובתו בברכת "חג חנוכה שמח".

וכן מרן הגר"ש אלישיב זצ"ל, התבטא שימי החנוכה הם 'חג הטוב ביותר' שלו. ואפשר שכוונתו שבימים אלו היה לו פחות ביטול תורה.

כתב השל"ה הקדוש (סוף עניני תפילה וקריאת ס"ת) וז"ל: יחשוב שעיקרו נתקן להלל ולהודות לה' יתברך על כי היונים חשבו לבטל תורה ומצוות, אם כן הימים הקדושים האלה ראויים יותר להתמדת תורה מבשאר הימים כי תלמוד תורה כנגד כולם. ובעונות הרבים רוב העולם נוהגים בהם ביטול תורה והולכים אחרי ההבל. ומה שרבותינו הקדושים פסקו בהם ישיבה בימים ההם, עשו בשביל הנערים שיחזרו ויחזרו על תלמודם מה שלמדו שיהיה שגור בניהם, על כן השומע ישמע ויתעורר בימים ההם ביתר שאת בתורה ובמצוות. עכ"ל.

וכן החתם סופר זצ"ל (מנהגי החתם סופר פרק ט אות א) הזהיר בחנוכה להתעסק בלימוד התורה הקדושה יותר מבשאר הימים, והקפיד שמבלים ימים האלו בהבלי שחוק, ואמר כמו שכבר מוזכר בספרים, שעצת היצר הרע הוא להפריע את העם מעבודת ה' ומתלמוד תורה בימי חנוכה אשר תקנו לנו חז"ל להודות ולהלל, והלימוד הוא ענין גדול בזמן הזה כי אז נמסרו סודות התורה למשה רבינו עליו השלום. והימים הללו מסוגלים להתעלות גם בהלל ובהודיה להשי"ת על כל הנסים והחסדים שהוא עושה עמנו, אבל צריך שיעתא דשמיא מרובה ושימת-לב כדי ששמונת הימים אכן ינוצלו על דינו באופן היעיל ביותר.

מצוי שאדם המאחל לרעהו בחנוכה 'חג שמח', ויש הסבורים שהוא אינו צודק, שהרי לכאורה חנוכה אינו נכלל בין שלושת הרגלים.

תשובה: חנוכה הוא אכן 'חג', ובי'ארוחת רבינו' (מהדורת תשע"ד. עמוד קכד ז) מובא שמרן גאון ישראל, רבי יעקב ישראל קניבסקי זצ"ל, נהג שכאשר נפרדו ממנו בחנוכה אמר 'גוט-יום טוב'.

יש להביא לכך ראיה מדברי מרן בשולחן ערוך (יו"ד סימן ר"ז סעיף מו) שכתב וז"ל: "מי שנדר או נשבע, על דבר חוץ ממועדות ויום טוב, אם אמר שבדעתו היה להוציא גם חנוכה ופורים מהכלל, נאמן". ומקור דבריו של מרום הוא מדברי הרשב"א (שו"ת סימן תרצט) שכתב וז"ל: "שאף אלו (חנוכה ופורים) יש בהם שמחה ועונג, שאפילו שבכללן אינן בכלל מועדות ובכלל ימים טובים", והובא בבית יוסף. ע"ש. וכן יש להוכיח קצת מדברי הרמב"ם בהלכות מגילה וחנוכה (פרק ג הלכה ו).

וביאר הט"ו (ס"ק לח) לפי שבלשון בני אדם נקראים חנוכה ופורים, ימים טובים, כמו דאמרינן בגמרא במסכת שבת (דף ק"ט ע"א) היא דעבידנא יומא טבא לרבנן, דהיינו כל שיש בו שמחה. והכלל בכל סימן זה, דהולכים אתר לשון בני אדם, אלא דכאן הוה קצת דוחק, שיהיו ימים אלו בכלל, על כן הוצרך שיאמר הנודר כן בפירוש שנתכוין לזה. ע"כ. הרי במפורש שימי החנוכה נחשבים לחג.

ואף שמרן בשולחן ערוך (סימן תע"ר סעיף א) כתב שלא קבעו למשתה ושמחה. והלבוש האריך להסביר מ"ט דחנוכה לא נקבע למשתה, והובאו דבריו במשנה ברורה (שם ס"ק י). מ"מ יתכן שהכוונה שלא קבעו לשמחה ע"י סעודה, אבל שמחה מתוך הלל כן, וע"כ אפשר לומר 'חנוכה שמח' כמו פורים שמח.

2. מדוע לא קבעו חכמים באותה השנה שאירע הנס את ימי חנוכה ליום טוב אלא רק לשנה אחרת?

בשו"ת צ"ח אלעזר (ח"י ס"י) מתרץ: מפני שבאותה שנה עוד היו מתיחה שנפלו במלחמה מוטלים לפנייהם והיו אבלים עליהם אבלות חדשה ולכן לא יכלו עוד לקבוע ימי הלל והודאה.

הגר"י וייס זצ"ל בספרו שו"ת שיח יצחק (סימן שכ"ה) ביאר וז"ל: יש לומר שבשנה הראשונה נהגו דין יו"ט גמור בשמונה ימי הנס, דהיינו שאסרו במלאכה, ובכל יום ויום, כשראוהו בשחר נס שנעשה בלילה עם המנורה, עשו אותו היום קודש באיסור מלאכה ואמרו הלל והודאה, ואמנם התבוננו רז"ל דלאסור מלאכה ח' ימים אין זה בנקל, יעוין תוספות במסכת מועד קטן (דף ט' ע"א ד"ה איבעיה) דמהאי טעמא היה לשלמה המלך להמתין עם חנוכה בית המקדש עד החג שלא לבטל ישראל בי ימים ממלאכה, ומהאי טעמא גם כן אין יכולים להוסיף קרואים בתורה בבי' והי' משום ביטול מלאכה כמו שמבואר ברש"י בגמרא במסכת מגילה (דף כ"א ע"א ד"ה אין מוסיפין) ובילקוט (ראה בסופו רמז תתק"ו) מביא ספרי רבי שמעון אומר פסח וחג שאין עונת מלאכה עשה לה שבעה וזה שמונה, עצרת שהיא עונת מלאכה אינו אלא יום אחד בלבד, מלמד שחם הכתוב לישראל, וכן הביא את דברי רש"י (שמות כ"א ל"ז) משמיה דמכילתא, חמשה בקר וגוי' שור שביטלו ממלאכתו משלם ה' על כן קבעו בשנה שלאחריו לדורות, שיהיו רק ימי הלל והודאה, ולא להיות נעצר ממלאכה.

הגאב"ד מאונגוואר הרב מנשה קליין זצוק"ל בספרו משנת חנוכה מבאר: אחרי הניצחון במלחמה ביוונים נקבעו שמונת ימי חנוכה, אבל לא בהלל והודאה, וללא הספד ותענית. שהנס היה בניצחון של המעטים מול הרבים שנחו מאויביהם, ולא נס של פך השמן. לפי שהיו מונחים לפנייהם הרוגי המלחמה שנפלו במלחמת החשמונאים ולא היו יכולים להספידם, לכן נדחו ימי ההלל וההודאה לשנה אחרת.

ועוד נראה לבאר דיש להקשות למה דווקא את נס החנוכה קבעו חכמים לימי הודאה ולא קבעו את נס עמידת השמש ליהושע, או מפלת סנחריב שהיה בימי חזקיהו? ואפשר לומר כאשר עם ישראל נמצא במצוקה וסכנה, אז המצב הוא שאין ברירה אחרת אלא לעשות נס להציל את ישראל. אבל כשיש ברירה ועם כל זאת עושה הקב"ה נס, מגלה הדבר שהוא משום חביבות יתרה של הקב"ה לעמו, חכמים ראו שבכל שנה חוזרת אותה החביבות ולכן קבעו לדורות להודות ולהלל. נס פך השמן לא היה הכרחי (שהרי טומאה הותרה בציבור).

3. איך היה מותר לחכמים לתקן את חג החנוכה הרי יש איסור בל תוסיף?

לעשות מצוה בפני עצמה כגון שעשה חג בחדש שבדא מלבו כמו ירבעם (מלכים א' י"ב ל"ג) עובר בלאו, וכך אמרו בגמרא במסכת מגילה (דף יד ע"א) לעניין מקרא מגלה, מאה ושמונים נביאים עמדו להם לישראל ולא פחתו ולא הוסיפו על מה שכתוב בתורה אפילו אות אחת חוץ ממקרא מגילה מאי דרוש וכו', אם כן רואים להדיה מדבריו דגם בהודאה על הנס יש בזה בל תוסיף אי לאו דמצאו חז"ל סמך מהמקרא, ואיך כתב המנחת חינוך שלא מצא בראשונים שיהא בזה חשש בל תוסיף?

ונראה לתרץ לפי מה שכתב בשו"ת חלקת יואב (סימן ב) דעל נר חנוכה לא היה קשה לרמב"ן כלל איך תיקנו, הרי איכא בל תוסיף דהרי זה רק דרבנן, ורק על מגילה היה קשה לו יען שהעלימו מצוה מגילה כדאורייתא לדחות בשבילה כל המצות של תורה, על כן היה בו משום בל תוסיף, לפי זה א"ש.

אבל המהרש"א במסכת מגילה (דף י"ד ע"א) כתב דבחנוכה נמי יש סמך במקרא על תיקון חג החנוכה, דאם לא כן לא היו רשאים חכמים להוסיף מדעתם את חג החנוכה, חז"ל דסבירא להו דגם בנר חנוכה היה בל תוסיף בלא סמך.

4. מדוע קטן שהגיע לחינוך יכול להוציא אחרים במצות נר חנוכה ובמגילה אינו יכול?

בשו"ת חכם צבי (תוספת חדשים סימן יג) מתרץ: בחנוכה כיון דלאו אקרפתא דגברא מוטל חיוב ההדלקה, אלא אחד מכל בני הבית מדליק בפתח החצר ושוב אין שום חיוב על שום אחד מכל בה"ב אע"פ שלא שמעו הברכה ולא ראו ההדלקה, ועדיפה מיניה אמר ר' זירא במסכת שבת (דף כג ע"א) כיון דנסיבנא אמינה השתא ודאי לא צריכנא, דקא מדליקי עלי בגו ביתאי, אמטו להכי סגי בקטן שהגיע לחנוך המדליק בפתח החצר, אבל בקריאת המגילה המוטל על כל או"א לקרות או לשמוע המגילה אין קטן אף שהגיע לחינוך מוציא את הרבים וחילוק זה מתקבל על הדעת.

איתא בגמרא במסכת שבת (דף כ"א ע"ב) מאי חנוכה דתנו רבנן בכ"ה בכסליו יומי דחנוכה תמניה אינון דלא למספד בהון ודלא להתענות בהון שכשנכנסו יוונים להיכל טמאו כל השמנים שבהיכל וכשגברה מלכות בית חשמונאי ונצחום בדקו ולא מצאו אלא פך אחד של שמן שהיה מונח בחותמו של כהן גדול ולא היה בו אלא להדליק יום אחד נעשה בו נס והדליקו ממנו שמונה ימים וכו' לשנה אחרת קבעו ועשאו ימים טובים בהלל ובהודאה.

יש להקשות: מדוע חכמים לא קבעו ימים אלו ליום טוב מיד באותה השנה שנעשה הנס את חנוכה, ומדוע המתינו עד לשנה אחרת? הריטב"א בגמרא במסכת שבת (דף כ"א ע"ב) מתרץ: שבשנה הראשונה חכמים לא קבעו שמונה ימים יום טוב מכיוון שחכמים לא היו יודעים כמה זמן ימשך הנס, וכל שהשמן היה נמשך היו עושים יום טוב. רבנו יוסף חיים זע"א בספרו בן יהודע בגמרא במסכת שבת (דף כ"א ע"ב): בשנה ראשונה עשאו יום טוב בהכרח משום הניסים שנעשו בפך השמן, אך לשנה אחרת ראו חכמי הדור שאותה ההארה שהיה בשמים למעלה בשנה הראשונה שהיה בו הנס, חזרה ונתגלה בשנה זו, הבינו שבשמים קבעו ימים אלה לאותה, ההארה בכל שנה ולכן גם הם עשאו יו"ט.

הקדושת לוי מבאר כי היו עוד נסים רבים לעם ישראל שלא נקבע להם זכר, כמו מפלת סנחריב. רק לשנה הבאה כאשר ראו אנשי כנסת הגדולה כי כל האורות וההשפעות שהיו בשנה שעברה שבים ומופיעים גם בשנה זו, הבינו כי זהו חג שקדושתו נקבעה לדורות.

הישמח ישראל (על התורה והמועדים) מבאר: כאשר הנס קרה, היו כולם נרגשים ונפעמים, מודים ומשבחים לבורא עולם. ההתרגשות והתרוממות הרוח חולפים עוברים והאדם חוזר לשגרת חייו. "לשנה אחרת", כעבור שנה ישוב האדם ויבחן את עצמו, האם ממשיך הוא להתפעל "להודות לשבח ולרומם"? אם כן אשריו ואשרי חלקו אות הוא שהנס היכה שורשים בנפשו ויכול הוא לקבוע עליו ימי הלל והודאה לדורות.

השם משמואל (חנוכה) מבאר: משום דבשנה אחרת כבר חזרה סנהדרין למקום קביעתם ללשכת הגזית, אבל באותה שנה שהיו כולם טמאי מתים לא היו יכולים לבוא ללשכת הגזית אפילו לאותו חלק הבנוי בחול, שהרי זה היה בנוי בחיל על כל פנים ועל כן לא היו יכולים לתקן תקנות.

הנה במנחת חינוך (מצוה תנ"ד) כתב וז"ל: הנה כמה מצוות שהוסיפו חז"ל כגון נר חנוכה ונטילת ידיים וכדומה שהם דברים חדשים, נראה דודאי לא שייך בל תוסיף, כי התורה נתנה רשות לחכמים לתקן תקנות הן בקום ועשה והן בשב ואל תעשה לפי הזמנים ולא ראיתי בדברי הראשונים שיהיה זה בכלל זה ויתרצו הדברים, כי הלאו הזה אינו אלא שלא נוסף במצווה של תורה איזה הוספה.

וגם לפי הטעם שכתב החינוך: דהאדון ברוך הוא בתכלית השלמות וכל ציווי בתכלית השלמות והתוספת בהם חסרון, וזה שייך במצוות שציווה אז והוא יתברך ציווה בוודאי הם בתכלית השלמות, אבל מה שלא ציווה אז ונתחדש אחר כך הסיבות שחז"ל הסכימו לתקן כגון נר חנוכה על ידי הניסים בימי יונים וכדומה, דלא היה אז זמנם, אין שום גרעון בציווי של האדון ב"ה ולא שייך כלל בל תוסיף.

ומוסיף המנחת חינוך: ולא מבעיה במה שתיקנו חז"ל שהתורה ציווה לשמוע דבריהם, אלא אפילו יחיד כגון שנעשה לו איזה נס וקובע לעצמו שיקרא הנס בכל שנה או שעשה משתה, התעלה על דעתך דהוי מוסיף מצוה, דזה אין גרעון במצוות התורה.

יש לתמוה על המנחת חינוך שכתב שבתיקון חג החנוכה לא שייך בל תוסיף: מהא דכתב הרמב"ן (פרשת ואתחנן) וז"ל: ולפי דעת אפילו בדא

כתב מרן בשולחן ערוך אורח חיים (סימן תרע"ה) אם הדליקה חרש שוטה וקטן לא עשה כלום, ויש מי שאומר בקטן שהגיע לחינוך מותר.

הקשו הראשונים: מאי שנא נר חנוכה מקריאת מגילת אסתר, שלגבי קריאת המגילה סתם מרן השולחן ערוך (בסימן תרפ"ט סעיף ב) שהשומע מהקטן אינו יוצא ולא הביא שיטה שיוצא, ומדוע בחנוכה הביא שיטה שיוצא, כך הקשה המגן אברהם (או"ח סימן תקפ"ט ס"ק ד), וכן במחצית השקל (שם), ובפרי מגדים, וכן בשו"ת חכם צבי (תוספות חדשים סימן י"ג), וכן בחכמת שלמה (או"ח סימן תרע"ה), וכן בשו"ת דברי יציב (אורח חיים סימן רפ"ו).

ובשו"ת דברי יציב אורח חיים סימן רפ"ו מתרץ: לפי דרכו של החת"ס (או"ח סימן קסא) דהלל דאורייתא דלמדו ק"ו ממיטה לחיים לא כ"ש, ואם כן במגילה קרייתא זו הלילה, הוי ספק קריאה שלה ספק דבר תורה י"ל שלכן במגילה החמיר המחבר שלא יצא בשומע מפי קטן שדינו כדין תורה, משא"כ בחנוכה דרבנן, והגם שהחת"ס בחידושו במסכת שבת (דף כב ע"א בד"ה פסולה) הזכיר סברתו זאת ג"כ לחנוכה, מ"מ כתב בעצמו שם שרק לא ייפלא לומר כן, והזכיר רק שחנוכה בעצם הזכרת הנס, אבל הדלקת הנרות בעצם לא מן התורה, ועיין בחת"ס במסכת שבת (דף כג ע"א בד"ה והיכן ציוונו) שכתב רק שרשם מד"ת עי"ש, אבל הלל בעצם מן התורה, א"כ אף קריאתה זו הלילה י"ל דשפיר הוה מה"ת, ומכ"ש כשנתפרש מדברי קבלה לקרותה, ולכן לא יצא בשומע מפי קטן.

ולענין הלכה: כתב המשנה ברורה (סימן תרעה ס"ק יג) לפי מה שסתם מרן השולחן ערוך בסימן תרפ"ט ס"ב דקטן אינו מוציא במגילה, משמע דלמעשה אין לסמוך שיהיה הקטן יכול להוציא בהדלקתו לגדולים, משמע דלהלכה לא מסתבר לחלק בין חנוכה למגילה, צ"ע שהרי לקמן בסימן תרפ"ט כתב המשנה ברורה שלפי הדעה שקטן מוציא בחנוכה, מוציא נמי במגילה.

5. האם יש ענין שלא לאכול בחצי שעה הראשונה שהנרות דולקות?

ובפרי מגדים כתב דלפי טעם זה: אין לחלק בין אנשים לנשים וגם לאנשים אסור לעשות מלאכה, וכן כתב המשנה ברורה שיש אומרים שגם אנשים אסור לעשות מלאכה והכוונה לפי הטעם הזה.

יש להקשות: לפי טעם זה נראה דאפילו לאכול אסור, וצ"ע שהרי מרן השולחן ערוך כתב ונוהגות הנשים שלא לעשות מלאכה דמשמע דווקא מלאכה אסור.

נראה לתרץ: דשאני מלאכה שאי אפשר לעשות בחשיכה אם כן ניכר כשעושה מלאכה בפני הנרות אז יש מראית העין שמשמש בזה לצורך המלאכה, מה שאין כן אכילה אפשר נמי בחושך, ואף על גב דאמרינן בגמרא במסכת יומא (דף עה ע"ב) דמי שאוכל בחשיכה אינו שבע, מכל מקום אפשר לאכול בחשיכה.

6. אכסנאי שמשותף בפרוטה והנרות גרם לשריפה האם צריך להשתתף בהוצאות של הנזקים?

להשתתף עמו בשמן של נר חנוכה אם הזיק האם חייב להשתתף נמי בזיקין דהויה כמו שותף.

הנה בספר וישמע משה (עמוד קע"ט) מביא ששאל את הגרי"ש אלישיב זצ"ל שאלה זו, ופסק לו שחייב להשתתף בהוצאות משום שהוא נעשה שותף.

7. איך מותר לומר הנרות הללו אחר שהדליק הנר הראשון לפני שגמר להדליק כל הנרות הרי זה הפסק?

ומסיק הפרי מגדים: ואני העני לא ראיתי לנהוג כן, וח"ו אין אומר נגד מאורן של ישראל מהרש"ל ז"ל, ומכל מקום מי שנוהג ואומר אחר כך הנרות הללו לאחר שהדליק הכל, נמי שפיר דמי.

הגרי"ש וייס זצ"ל בספרו שו"ת מנחת יצחק (חלק ד' סימן קט"ו) העיר דבספר ראש יוסף לפני מגדים על מסכת שבת (דף כ"ג) כתב ואם שח בין נר לנר, ראוי לברך שנית וקשה אמאי, הא העיקר הוא הנר הראשון, ומביא שבספרו פרי מגדים (סימן תרע"א) כתב, שהעיקר הראשון, ומשמע דלא יברך.

ובספר הון עשיר לרבינו בעל משנת חסידים על מסכת בבא קמא (פ"ו מ"ו) כתב דכל הנרות שמדליק בשאר הימים הוויין כולו כאחד מצות חנוכה ואכולהו מכווין בתיבת 'נר' דקאמר בברכתו.

ובספר משנה שכיר על חנוכה כתב דוודאי לדברי ההון עשיר לא טוב להתחיל ולומר 'הנרות הללו' עד סיום הדלקת כל הנרות כולן, כיון דכולן כאחד הוויין המצוה, ותיבת 'נר' קאי אכולהו, איך יפסיק בין הברכה להדלקתו.

8. האם ישנה קדושה בנרות חנוכה?

יש להקשות: הרי איתא בגמרא במסכת שבת (דף כב ע"א) וכי נר חנוכה קדושה יש בה, חזינן להדיה שאין קדושה בנרות חנוכה ואיך אנו אומרים שהם קודש, כך הקשו בשדי חמד (אסיפת דינים מערכת חנוכה אות ט),

האליה רבה (סימן תרפ"ט) מתרץ: על פי מה ששמעו בתוספות במסכת מגילה (דף ד ע"א ד"ה נשים) דמשמע שהקטן הגיע לחינוך אין חייב בקריאה רק בשמיעה כמו נשים, א"כ לכך אינו מוציא, משא"כ בנר חנוכה.

עוד מתרץ האליה רבה (סימן תרפט): ע"פ מה שכתב בשלטי הגיבורים דף קע"א על המרדכי במסכת שבת (סימן רס"ה) שכתבו התוספות אף על גב דמקרא מגילה לא פטרה אשה, שמא נר חנוכה קולא הוא כדאמרינן בגמרא במסכת שבת (דף כ"ג ע"א) דמשתתף בפריטי, לפי זה אתי שפיר גם הסתירה לגבי קטן.

הפרי מגדים (פתיחה כוללת חלק א ס"ק י"ח) וכן בשו"ת דברי יציב (אורח חיים סימן רפ"ו) מתרצים: יש לחלק לפי מה שהזכיר המחבר סימן תרצ"ו ס"ז יש מי שאומר שאונן מותר בבשר ויין בפורים דלשמוח בפורים דברי קבלה ניהו שהם כדברי תורה, ובטורי אבן במסכת מגילה (דף ה' ע"ב בד"ה חזקיה) כתב כיון דאסתר נאמרה לקרות ברוה"ק ומדברי קבלה וה"ה שאר מצות הנהגים, דינן כד"ת וספיקן לחומרה, ולכן החמיר מרן השולחן ערוך במגילה שלא יצא בשומע מקטן דכיון דהויה כדברי קבלה הויה כדן תורה דחמיר טפי.

כתב מרן בשולחן ערוך (או"ח סימן תר"ע ס"ק א) נהגו הנשים שלא לעשות מלאכה בעוד שהנרות דולקות.

ויש על כך כמה טעמים במנהג זה: המגן אברהם (או"ח סימן תר"ע) כתב: לפי שהנס נעשה על ידם, שהאכילה יהודית את האויב שהיא הייתה בתו של יוחנן כהן גדול והייתה גזירה שכל ארוסה תבעל לטפסר תחלה והאכילה לראש הצוררים גבינה לשכרותו וחתכה את ראשו וברחו כולם.

הבית יוסף (או"ח סימן תר"ע) כתב: כדי להכיר שאסור להשתמש לאורה.

והקשה החתם סופר (שו"ת אורח חיים סימן קנ"ה): לפי טעם זה מדוע רק הנשים נוהגות שלא לעשות מלאכה הרי טעם זה נוהג גם באנשים.

כתב מרן בשולחן ערוך (חושן משפט סימן תי"ח) אם הניח החנווני נרו מבחוץ, הוא חייב לשלם אף דמי הפשתן לבעל הגמל, ואפילו הוא נר חנוכה, שהיה לו ליישב ולשמור שלא יזיק.

יש לחקור לפי מה שקיימ"ל בדברי השולחן ערוך (או"ח סימן תרע"ז ס"א) שאכסנאי שאין מדליקים עליו בביתו, צריך לתת פרוטה לבעל הבית

כתב מרן השולחן ערוך אורח חיים הלכות חנוכה (סימן תרע"ו סעיף ד) אחר שהדליק אומר הנרות הללו אנו מדליקים על התשועות ועל הניסים ועל הנפלאות וכ"ו.

יש לחקור מתי אומרים הנרות הללו האם אחר שהדליק כל לילה את כל הנרות או דילמא אמרינן רק לאחר שהדליק את הנר הראשון?

הנה בשו"ת מהרש"ל (סימן פ"ה) ומובא בט"ז ובמגן אברהם (או"ח סימן תרע"ו) כתב ומיד אחר גמר הדלקת הנר הראשון שהוא עיקר, יאמר הנרות הללו ויגמור ההדלקות בעוד שאומר הנרות.

והקשה עליו בפרי מגדים (אורח חיים משבצות זהב סימן תרע"ו ס"ק ה) ממה שהביא מרן הבית יוסף (אורח חיים סימן תרע"ב) בשם הארחות חיים בהלכות חנוכה (אות י) מי שלא הדליק בליל שלישי אלא שתי נרות או בליל רביעי אלא שלשה זה היה מעשה בלונג"ל והחמירו שידליק מה שחסר להדליק ואין צריך לברך פעם אחרת כי הברכה שעשה בתחילה על חיוב כל הנרות עשאה, ע"כ, חזינן דהברכה קאי על כל הנרות אם כן איך מותר להפסיק ולומר הנרות הללו.

נאמר במסכת סופרים (פרק כ' הלכה ו): הנרות הללו קודש הם, ואין לנו רשות להשתמש בהם, אלא לראותם בלבד, כדי להודות לשמך על נסידך ועל נפלאותיך ועל ישועותיך.

האמרי אמת (חנוכה) מתרץ: ע"פ מה דאיתא בגמרא במסכת שבת (דף ק"ל ע"א) תניא ר"ש בן אלעזר אומר כל מצוה שמסרו ישראל עצמן עליהם למיתה בשעת גזירת המלכות וכו' עדיין היא מוחזקת בידם, בשעת גזירת המלכות צריך למסור נפש אפילו לשנויי ערקתא דמסאנא כמבואר בגמרא במסכת סנהדרין (דף ע"ד ע"ב) וכשאישי ישראל מוסר נפשו להשי"ת נעשה אפילו ממנהג גס כן תורה, וכן בזמן יונים מסור נפשם כדאיתא במדרש רבה (ויקרא ל"ב א) מה לך יוצא להיסקל על שמלתי את בני וכו' ולכן הנרות הללו קודש הם, זה לימוד לכל אדם שכפי מה שעושה מצוה בכל לבבו עם מסירות נפש יש לזה קיום לתמיד.

עוד נראה לתרץ על פי מה שכתב האשל אברהם (לרה"ג מבוטשאטש או"ח סימן תרע"ו) שאין כוונתם לייסד בזה בחינת הקדש גמור על הנרות, ואין זה רק בחינת יחוד לשם מצוה דתקנת חז"ל ואין בזה בשום בחינת הקדש דברי תורה ולא שום קדושה קבועה ודנים בספיקם להקל כי כל דמקדש אדעתיה דרבנן מקדש.

9. מדוע אין מדליקים נר חנוכה בחוץ מפני הסכנה הרי בשעת השמד צריכים למסור את הנפש אף על מצוה דרבנן?

הדברי יציב בספר אוצרות דברי יציב על מסכת שבת (דף כ"א ע"ב) תירץ מדוע היה הווה אמינה שצריכים להיהרג על נר חנוכה: על פי מה שכתב הפרי חדש (או"ח סימן תרע"א ע"א) לתרץ קושיית הבית יוסף על מה שאנו מדליקים נר חנוכה ביום הראשון, והרי היה בפי שמן כדי להדליק ממנו יום אחד, ומתרץ שאנו עושים כן זכר לנס של ניצחון המלחמה שהיה ביום הראשון שאז היה עיקר הניצחון שנחו מאויביהם, ולכאורה תמוה מה שבחרו חז"ל לעשות זכר לנס של נצחו המלחמה בהדלקת נרות אשר אין בה שום רמז לניצחון המלחמה, והנראה בביאור דבריו, על פי מה דאיתא בגמרא במסכת ברכות (דף כ ע"א) אמר ליה רב פפא לאבבי: מאי שנא ראשונים דאתרחיש להו ניסא, ומאי שנא אנן דלא מתרחיש לן ניסא וכו' אמר ליה קמאי הו קא מסרי נפשיהו על קדושת השם, אנן לא מסרינן נפשה אקדושת השם, מבואר מזה דדווקא ע"י מסירת נפש זוכים להנהגה ניסית, ולפי זה היה נראה לומר דלא זכו ישראל לנס של מציאת הפח ושדלוק לחי ימים אלא על ידי גודל מסירת נפש שהיו לחשמונאים שקינאו קנאת ה' צבאות ויצאו להילחם ביונים למרות שהיו מעטים נגד הרבים וחלשים נגד גיבורים, ויש מחלוקת הראשונים האם על שאר מצוות מותר למסור את הנפש או לא. וכתב מרן הבית יוסף (יו"ד סימן קנ"ז) בשם הנימוקי יוסף שאם הוא אדם גדול וחסיד וירא שמים רשאי לקדש את השם ולמסור את הנפש אפילו על מצוה קלה, ולפי זה שפיר יש זכר לנס ניצחון המלחמה בהדלקת המנורה, כיון שכל נס של הדלקת המנורה לא בא להם אלא בזכות יציאתם למלחמה, ולפי זה מבואר היטב, כי היות שעיקר הנס בא להם על ידי מסירות נפש, ובהגיע ימי החנוכה בוער בלב כל איש מישראל הכח של מסירות נפש ההיא, סלקה דעתך אמינה שגם בשעת הסכנה ימסור את הנפש להדליק נר חנוכה בחוץ, לזה קמ"ל דבשעת הסכנה מניחה על שלחנו ואין צריך למסור את הנפש, ומכל מקום סיים ודיו להורות שלענין קיום המצווה די בזה, אבל אם הוא רוצה מותר לו למסור את נפשו ולהדליק בחוץ, ובא לרבות שאפילו איש פשוט שאינו מוחזק בחסידות יש לו היתר בדבר, דשאני נר חנוכה שלא בא לידינו אלא בכח ובזכות של מסירות נפש.

10. במוצאי שבת חנוכה מה צריך לעשות קודם הבדלה או הדלקת נר חנוכה?

שידליק נר חנוכה, לכן לעולם מקדים הבדלה, שלא מצינו שפעמים יעשה כך ופעמים כך.

וכתב מרן להלכה בשולחן ערוך (או"ח סימן תרפ"א ע"ב): קימ"ל מדליקים נר חנוכה בבית הכנסת קודם הבדלה, וברמ"א (שם) הוסיף וכו"ש בביתו שמדליק ואחר כך מבדיל, שהרי כבר הבדיל בבית הכנסת. ובטעם הדבר: כתב במשנה ברורה (שם) דאף דמצוות הבדלה תדירה, מכל מקום כל מה דנוכל לאחר לצאת מן השבת עדיף טפי, וגם בהדלקה יש פרוסומי ניסא, לכן עדיף להקדים את נר חנוכה.

ובאשל אברהם (מהדורה תנינא סימן תרפ"א) כתב: עוד סברה שטוב להדליק נר חנוכה קודם הבדלה, כי יש בזה צד מעליותיה, שלא ישתה מכוס של הבדלה לפני נר חנוכה, דהרי אסור לאכול קודם הדלקת נר חנוכה ועיין בשו"ת שיח יצחק (סימן שני"ז) מה שהקשה על כך.

אבל הטי"ז (או"ח סימן תרפ"א) כתב דיש להקדים במוצאי שבת הבדלה לנר חנוכה. וטעם הדבר: דהרי קימ"ל בגמרא במסכת זבחים (דף פ"ט ע"א) שתדיר קודם לאינו תדיר, ויליף לה מקרא דכתיב אשר לעולת התמיד, וזה ברור דכל מידי שהרי אין לנו שום הוכחה ברורה מן התלמוד

וכן בשפת אמת על מסכת שבת (דף כ"ב ע"א בד"ה הי"נ שלא יהיו בזווית עליו), וכן בשפת אמת חנוכה (שנת תרל"ט ד"ה הנרות), וכן באמרי אמת (ליקוטים), וכן בבני שלמה וכן בשו"ת מנחת שלמה (תניינא סימן נ"ח).

השפת אמת על מסכת שבת (דף כ"ב ע"א) מתרץ: פליגי בהם אמוראי לרב יש בהם קדושה והמסכת סופרים גם בשיטה הזאת קיימת, אבל לפי הגמרא שלנו במסכת שבת שמקשה וכו' נר חנוכה קדושה יש בה, אליבא דשמואל דסבירא ליה שאין קדושה בנר חנוכה.

ובשו"ת מנחת שלמה (תניינא סימן נ"ח) מתרץ: מה שאומרים בזמן ההדלקה הנרות הללו קודש הם, כוונת הדברים שעשאוהו כהקדש דומיה דמנורה שבמקדש זכר לנס, ולכן אין לנו רשות להשתמש בהם.

השפת אמת (עניני חנוכה שנת תרל"ט ד"ה הנרות) מתרץ: שלישראל יש כח להמשיך ולהחיל הקדושה, ישראל ממשיכים קדושה לפני המצווה ולאחר המצווה.

איתא בגמרא במסכת שבת (דף כ"א ע"ב) תנו רבנן נר חנוכה מצוה להניחה על פתח ביתו מבחוץ וכו' ובשעת הסכנה מניחה על שלחנו, ודיו.

יש להקשות: מה החידוש שבשעת הסכנה אין צריך להדליק, הרי בכל התורה כולה פיקוח נפש דוחה את כל התורה.

הנה בחידושי הריטב"א שם כתב בשעת הסכנה מניחה על שלחנו, פירוש לא סוף דבר סכנת נפשות, דאם כן פשיטא דעל מצות עשה לא ייהרג וכדאיתא לקמן במכילתא גבי תפילין (דף מ"ט ע"א) עיין שם וכדכתיבנא במסכת סנהדרין, אלא אפילו סכנת צער או איבה כמו בצרפת, ולכן מפרש רש"י כאן דהיינו מפני הפרסיים שלא היו מניחים להדליק נר בשום בית ביום ידוע של אידם וכדאמרין התם בגמרא במסכת גיטין (דף י"ז ע"א) אתא חברא שקל שרגא, ולפיכך היה אומר מורי הרב ז"ל שכשנושב רוח שאי אפשר להדליקה בחוץ מדליקה בפנים בביתו.

ובמאירי שם כתב בשעת הסכנה ר"ל שמד שאין מניחים את ישראל לעסוק במצות מניחה על שלחנו ודיו.

והקשה הב"ח (סימן תרע"א ע"ח) הרי קימ"ל בגמרא במסכת סנהדרין (דף ע"ד ע"ב) שבשעת השמד ייהרג ואל יעבור אפילו על ערקתא דמסאנא וא"כ איך הרשו חז"ל לשנות את הדין ולהדליק על שלחנו מפני סכנת של גזירת שמד, ומתרץ: דשאני התם בחנוכה שלא נעקרה כל המצווה רק שינוי מקום בלבד, על זה לא צריכים להיהרג.

והביא ראייה: מהא דאמרין בגמרא במסכת כתובות (דף ג' ע"ב) בתקנת נישואין ליום הרביעי דאפילו בשעת התקנה, משנין רק מיום ליום, אבל אין עוקרים התקנה לגמרי, ולא אמרין ייהרג ואל יעבור שלא לשנות דין ומנהג השמד, אלא ע"כ כיוון שאין עקירת התקנה מכל וכל אלא שינוי ביום, לא אמרין בזה דיהרג ואל יעבור.

יש לחקור חנוכה מוצאי שבת האם מדליקים נר חנוכה קודם הבדלה או דילמא לאחר הבדלה?

הנה בתרומת הדשן (סימן ק"ה) כתב: דהדלקת נר חנוכה קודם הבדלה, והוא על פי מה דאמרין בגמרא במסכת פסחים (דף ק"ה ע"ב) אפוקי יומא מאחרין כי היכי דלא ליהוי עלן כטונא, ולכן אף כאן יש לדחות ולאחר את ההבדלה שעל הכוס, עד לאחר הדלקת נרות חנוכה.

ובחידושי המאירי בגמרא במסכת שבת (דף כ"ג ע"ב) כתב: במוצאי שבת נחלקו בה קצת מפרשים מתי להדליק, ומנהגנו להדליק קודם הבדלה, ונסעדים בה בהבדלה שבתפלה, שמאחר שנתאחרה ההדלקה כ"כ, מקדימים אותה כמה שנוכל.

אבל הראב"ד בספר תמים דעים (סימן קע"ד) כתב וז"ל: ראיתי מי שמברך על הדלקת נר חנוכה קודם שיבדיל, ואני אומר שטעות הוא בידו, שאין שום עסק בעולם קודם להבדלה.

המהר"ל (בהלכות חנוכה) כתב הטעם שמבדיל בתחילה: שמאחר שפעמים אדם שוכח להבדיל בתפילה, ואז צריך להבדיל על הכוס קודם

ההבדלה, רק דהיה מקום לומר דאפוקי שבתא עדיף לכן הוכיח הט"ז דמעלת תדיר עדיף.

בשו"ת בנין ציון (סימן קנ"ו) ובשו"ת מהרש"ם (חלק ב' סימן ע"ו) והרי כאן לא שייך כלל מעלת תדיר, דהרי כתבו התוספות בגמרא במסכת יומא (דף ל"ג ע"א ד"ה אפ"ה מכשיר עדיף) דלא אמרינן תדיר קודם רק היכא דתרווייהו שווים דומיה דתמידין ומוספין, אבל היכא דחד הוי עבודת מתנה וחד עבודת סילוק לא אמרינן תדיר קודם, אם כן ה"נ נר חנוכה דמי לעבודת מתנה, והבדלה לעבודת סילוק.

ובשו"ת מהרש"ם (חלק ב' סימן ע"ו) תירץ: רק היכא דהתדיר הוי עבודת מתנה, ושאינו תדיר הוי עבודת סילוק, בזה לא שייך כלל דתדיר קודם, משום דהרי קודם כל צריכים לעשות עבודת הסילוק לסלק העבודה הקודמת, ורק אחר כך לעשות עבודת המתנה, אבל כאן הוי להיפוך ההבדלה הוי עבודת סילוק, לכך צריך לעשות הסילוק מקודם דהיינו

11. נהג מונית שקיבל הזמנה לנסיעה מיד לאחר שהדליק נרות חנוכה, האם יכול לכבותם?

דזקוק לה. וראיה לזה דאם לא כן מה הספק בגמרא על נר ביתו ונר חנוכה איזה מהן עדיף, הלא יוכל להדליק נר חנוכה ולכבותה במזיד ולהדליקו אח"כ לשם שבת. ודחה הגר"ש ראייה זו, דיי"ל דשאני בעי"ש דמעשה ההדלקה הרי הוא עוד קודם הלילה שהוא זמן החיוב, רק מכיוון שא"א להדליק אח"כ מועלת הדלקה זו למה שידלוק בלילה, וא"כ בזה אם כיבה אח"כ במזיד לכוי"ע חייב לחזור ולהדליק, יעוי"ש עוד מה שדן בזה.

עוד יעויין בחיי אדם (כלל קנד כב) שכתב בסתם שכיבה בידיים אין זקוק לה, וכן הוא דעת היש מקילים במג"א (סימן תרעב סק"ג) שכתב שעכשיו שמדליקים בפנים א"צ שיעור, גם אם בזמן שהדליקו בחוץ היו צריכים שיעור עי"ש, ע"כ ס"ל דעכשיו אפ"י כבתה במזיד אין זקוק לה. וא"כ אולי יש לתלות את התשובה לשאלתנו, במחלוקת אם כיבה במזיד אם צריך לחזור ולהדליק, שלסוברים שצריך לחזור ולהדליק א"כ אם מכבה ועוזב הרי לא קיים המצווה, אבל לפי החיי אדם שאין צריך לחזור ולהדליק אפילו כיבה במזיד, אם כן יכול לכבות כשכבר קיים את המצווה.

אכן למעשה נראה שאף אם נאמר שקיים את המצווה, מ"מ הדבר אסור משום ביזוי מצוה, שכאשר הוא מכבה את הנרות הרי בזה הוא מבזה את המצווה, ואסור לכוי"ע, ויעויין עוד בשאגת אריה (סימן מ) ובפני יהושע בגמרא במסכת ביצה (דף ל ע"ב) וכן בחיי אדם (כלל סח ס"ב) שביזוי מצוה אסור מן התורה, ואם כן ודאי שאין לבזות המצווה אפילו במקום הפסד מרובה. ובר מן דין יעויין בשער הציון (סימן תרעג ס"ק לב) שהכריע שבכבה במזיד חייב מעיקר הדין להדליק. (חש"ח נדרים לו ע"ב).

12. חידה: מתי מותר להדליק נר חנוכה רק בשמן שאינו ראוי לאכילה?

ראוי לאכילה, כיון שעליו אינו שורה רוח רעה, מה שאין כן בשמן הראוי לאכילה, שורה עליו רוח רעה.

ויש לציין שדעת מרן הגר"ש אלישיב זצ"ל ששמן זה ראוי להדליק בו, אבל בוודאי הוא נחות דרגא, ואם יש לו שמן אחר, ראוי להדליק בשמן אחר (חש"ח חנוכה, עמוד לא-ז).

לדחות התדיר משום איזה טעם, אמרינן ליה לאו כלום עבדת, דמנא לך לסתור הכלל ובה אין לך טעם לדחות התדיר.

והקשו על כך בשו"ת בנין ציון החדשות (סימן קנ"ו) ובשו"ת מהרש"ם (חלק ב' סימן ע"ו) והרי כאן לא שייך כלל מעלת תדיר, דהרי כתבו התוספות בגמרא במסכת יומא (דף ל"ג ע"א ד"ה אפ"ה מכשיר עדיף) דלא אמרינן תדיר קודם רק היכא דתרווייהו שווים דומיה דתמידין ומוספין, אבל היכא דחד הוי עבודת מתנה וחד עבודת סילוק לא אמרינן תדיר קודם, אם כן ה"נ נר חנוכה דמי לעבודת מתנה, והבדלה לעבודת סילוק.

ובשו"ת מהרש"ם (חלק ב' סימן ע"ו) תירץ: רק היכא דהתדיר הוי עבודת מתנה, ושאינו תדיר הוי עבודת סילוק, בזה לא שייך כלל דתדיר קודם, משום דהרי קודם כל צריכים לעשות עבודת הסילוק לסלק העבודה הקודמת, ורק אחר כך לעשות עבודת המתנה, אבל כאן הוי להיפוך ההבדלה הוי עבודת סילוק, לכך צריך לעשות הסילוק מקודם דהיינו

נהג מונית שקיבל הזמנה לנסיעה רחוקה, חמש דקות לאחר שהדליק נרות חנוכה, והוא לבדו בביתו ואינו יכול להשאיר את הנרות דולקים, האם יכול לכבות את הנרות ולנסוע, שהרי קיימ"ל כבתה אין זקוק לה, כמבואר בגמרא במסכת שבת (דף כא ע"א) וכן פסק להלכה מרן בשו"ע (סימן תרעג ס"ב) או שאסור לכבות את הנרות לאחר ההדלקה בשיעור חצי שעה, אף שמדובר בהפסד מרובה?

כתב בשפת אמת בגמרא במסכת שבת (דף כא ע"ב): ועיין בר"ן שהביא שנשאל הרשב"א אי כבה (נר חנוכה) בפשיעתו אם זקוק לה, והשיב דאינו זקוק. והוכיח השפת אמת את דינו של הר"ן וז"ל: וכן יש להוכיח מהגמרא ג"כ, שהקשו על מ"ד כבתה אין זקוק לה מהאי ברייתא דקתני מצוותה כו', עד שתכלה רגל מן השוק, מאי לאו דאי כביא הדר מדליק לה, והו"ל למיימר לא, דאי כבה במזיד הדר מדליק, אלא ודאי דאפילו כיבה במזיד אין זקוק לה, עכ"ד.

ואכן הפרי מגדים (סימן תרעג א"א ס"ק יב) כתב, דכבתה במזיד, פשיטא שצריך לחזור ולהדליקה, אלא שלא יברך. וכן כתב הבאר היטב (שם סק"א) בשם ספר גן המלך דכבתה במזיד צריך לחזור ולהדליקה וס"ל דגם צריך לברך עליה. וכ"כ הגר"ש קלוגר בספר החיים (סימן תרעג ס"ד) וכן בשו"ת אבני נזר (או"ח סימן תקג אות ב).

וכתב הגאון ר' ברוך שמעון שניאורסון בקובץ אורייתא (ח"י עמוד עג) לתרץ דלא תקשה קושיית השפת אמת, שהגמרא לא רצתה להעמיד את הברייתא באופן לא שכיח שיכבה במזיד. עוד הביא שם את המכתבי תורה לבעל האמרי אמת (סימן טו) שתמה ג"כ על אביו השפת אמת הני"ל, דהרשב"א מייירי שבא לתקן הנר וכבה אותו בשוגג, אבל במזיד משמע

כתב רבינו חיים פלאג'י בכף החיים (סימן תרעג ס"ק יא) שאם הניח שמן תחת המטה, לא ידליקו בו נר חנוכה ולא נר שבת, משום דכל מידי דאכילה שורה עליו רוח רעה תחת המטה, וכיון דנמאס לאכילה, נמאס למצווה משום: "הקריבהו נא לפחתך", אבל אם השמן מר ואינו בר אכילה, אינה שורה עליו רוח רעה ושרי.

הרי פתרון החידה: אם הניח שתי שמנים תחת המיטה, אחד שמן שראוי לאכילה, ואחד שמן שאינו ראוי לאכילה, צריך להדליק רק בשמן שאינו

לאחר פספר שנים של הדפסת והפצת עלון זה בארץ ובחו"ל, פאחר והוצאת העלון כרוכה בהוצאות כספיות גדולות, לצערנו הרב אנו נאלצים לצמצם פאוד את כמות הדפסת והפצת העלונים. מעוניין לזכות את הרבים? אתה יכול בשמחה להדפיס עלון זה ולהפיצו באזור מגורך. ניתן לעזור בהוצאת והפצת העלון ולהקדיש עלונים לזיכוי הרבים לבריאות אושר נחת זי"ק ולע"נ קרובים וידידים. הפענויין להיות שותף בהוצאת העלון ולזכות את הרבים וכל לפנות לטלפון: 052-814448 ניתן ולהיות שותף בזיכוי הרבים ולתרום בביט בטלפון: 052-8144488